

УДК 37(09)477

Коляда Н.М., доц., к.пед.н., доцент кафедри соціальної педагогіки та історії педагогіки

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Вул. Садова 2, м. Умань, Черкаська обл., 20300

Koliada_n@mail.ru

ПЕРШІ ПІОНЕРСЬКІ ЗЬОТИ: ДО ІСТОРІЇ ПИТАННЯ (КІНЕЦЬ 20-Х – ПОЧАТОК 30-ТИХ РОКІВ ХХ СТ.)

У статті висвітлено історію проведення перших піонерських зльотів у контексті розвитку вітчизняного та світового дитячого руху кінця 20-х – початку 30-х років ХХ ст. Автор здійснив спробу представити дитячий рух як унікальний соціально-педагогічний феномен та окрему нішу в його розвитку – історію піонерської організації – цілу епоху, представлену майже 100-річною сторінкою у розвитку дитячої самодіяльності, активності.

Ключові слова: піонерський зліт, піонерська організація, дитячий рух кінця 20-х – початку 30-х років ХХ ст.

Постановка проблеми. В нових соціокультурних умовах спостерігається значний інтерес до громадського життя в дитячому суспільстві – суспільстві дієвому, творчому, перспективному; суспільстві, яке проявляє свою соціальну активність через дитячий рух – своєрідний інститут соціалізації особистості, унікальний феномен соціально-громадянського виховання підростаючого покоління; форму активного вираження дитинства, що заявляє дорослим про дитячі потреби, проблеми, можливості, особливості, нагадує про себе, захищає свої права.

Проте дитячий рух як унікальний соціально-педагогічний феномен не є новим явищем в історії вітчизняної педагогіки. Окрему нішу в його історії займає історія піонерської організації – ціла епоха, представлена майже 100-річною сторінкою у розвитку дитячої самодіяльності, активності, що в різні часи, при різних соціально-політичних держаних устроях мала свої особливості, як в кількісному, так і в якісному сенсі.

Сьогодні, на сучасному етапі розбудови демократичного громадянського суспільства, історія піонерії як педагогічного явища розглядається під різними кутами зору, що супроводжується досить протилежними, суперечливими, іноді навіть дуже «гострими» поглядами, думками щодо піонерської спадщини та її ролі у розвитку сучасного дитячого руху – від можливості використання до повного заперечення.

Проте, незважаючи на неоднозначність поглядів сучасних дослідників, історичний досвід дитячого руху має значний соціально-педагогічний потенціал. У цьому контексті історія вітчизняної піонерії є своєрідною школою практичного досвіду, з якого можна і необхідно «втягувати» уроки минулого та використовувати їх у період непростой соціальної, соціально-педагогічної ситуації, що склалася в сучасній Україні.

Аналіз останніх випробувань і публікацій. Дитячий рух є предметом вивчення таких наукових галузей, як історія, соціологія, психологія, педагогіка. Так, у працях Л. Алієвої, М. Басова, М. Богуславського, А. Волохова, А. Кирпичника, В. Кудинова, Е. Мальцевої, І. Руденко, О. Титової, Т. Трухачової та ін. висвітлено історію розвитку науки про дитячий рух. Дослідження О. Бондар, С. Диби, Ю. Жданович, Я. Луцького, П. Мартин, В. Окаринського, Н. Онищенко, Р. Охрімчук, Ю. Поліщук, Б. Савчук, М. Сидоренко, О. Сич, С. Харченка, М. Чепіль, Л. Ярової та ін. присвячені різним аспектам діяльності сучасних дитячих та молодіжних організацій в Україні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, історіографічний аналіз джерел з даної проблеми свідчить про те, що на сьогодні відсутнє як цілісне дослідження вітчизняної піонерії, так і висвітлення окремих яскравих сторінок в її історії, серед яких – перші піонерські зльоти кінця 20-х – початку 30-х років ХХ ст., що і стало

предметом нашого вивчення.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у висвітленні історії проведення перших піонерських зльотів у контексті розвитку вітчизняного та світового дитячого руху кінця 20-х – початку 30-х років ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчить аналіз численних джерел, на кінець 20-х років ХХ ст. піонерська організація України виросла від розрізнених загонів на окремих підприємствах та сільських клубах до масової політичної організації, яка здолала цілий ряд труднощів, пов'язаних з деяким відставанням змісту роботи від збільшених потреб і запитів дітей (станом на 1 січня 1929 р. в Україні налічувалося 550 тисяч піонерів. Зміст роботи піонерської організації еволюціонував від випадкових, в основному політичних завдань, що не завжди відповідали дитячому віку, до певної цілеспрямованої діяльності, що всебічно задовольняє запити дітей. Серйозний поворот стався у бік розвитку різноманітних форм діяльності – технічної, художньої, спортивної та іншої самодіяльності, яка збагатила піонерську організацію, зробила її потужним чинником в системі виховання підростаючого покоління. За цей період піонерська організація стала активним учасником соціалістичного будівництва (ліквідація неписьменності, похід за культуру, за високий урожай і т.п.). Така громадська, суспільно-корисна спрямованість праці вітчизняної піонерії стала основою її діяльності.

Підсумки цієї величезної роботи української піонерії відображено в рапортах І Всесоюзного зльоту піонерів, рішення про проведення якого було прийняте Пленумом ЦБ ЮП Центрального Комітету ВЛКСМ. Крім цього, 9 липня 1929 р. з відозвою про Всесоюзний зліт піонерів до всіх комсомольців звернулися делегати VI Всесоюзної конференції ВЛКСМ.

У підготовці до зльоту взяли участь представники самих широких кіл громадськості: робітники та селяни, комуністи та комсомольці, представники профсоюзів та інших державних і громадських організацій. Перед Всесоюзним зльотом було проведено окружні, губернські і республіканські піонерські зльоти з організацією показів підсумків роботи піонерської організації у так званих «живих формах» – в технічних гуртках, майстернях і т.д.

Як свідчать документальні дані, активна підготовка до Республіканського та Всесоюзного зльотів піонерів розпочалася ще на початку 1929 р. Зокрема, саме на цей період припадає значне розширення мережі дитячої преси в Україні – почали виходити газета «Київський піонер», журнал «Знання та праця» (для юних техніків та натуралістів) і «Тук-тук» (для малюків), а також газети та журнали болгарською, грецькою, єврейською, німецькою та польською мовами.

І Всеукраїнському зльоту піонерів передувала серйозна підготовча робота: 13 липня 1929 р. – Президія ВУЦВКу затвердила Урядовий Комітет сприяння Всеукраїнському зльоту піонерів на чолі з головою Ради Народних Комісарів УРСР В.Я. Чубарем; серпень 1929 р. – в Харкові відкрилася виставка творчості дітей Радянської України; 8 серпня 1929 р. (в переддень зльоту) – в Центральному піонерському клубі Харкова відбулися збори «неорганізованих малих трударів» (чистильників взуття, няньок, продавців газет, цигарок, цукерок), від яких було обрано 5 делегатів на Всеукраїнський зліт. До штабів з підготовки зльоту також увійшли представники всіх громадських організацій.

Крім цього, республіканському зльоту піонерів передували регіональні – районні (між 10-20 червня 1929 р.) та окружні (між 1-10 липня 1929 р.). Їхнє завдання полягало у підсумку всієї багатогранної роботи піонерської організації, а саме: виявленні накопиченого досвіду як надбання усієї громадськості (як «дитячої», піонерської, так і «дорослої»), що надасть ще більшого поштовху подальшому розвитку піонерської організації; зосередженні уваги партійних, професійних та інших структур на інтересах та запитах їхнього авангарду – піонерії.

Так, сучасники згадують, що окружний піонерський зліт піонерів Київщини відбувся влітку 1929 р. Йому передувала окружна партійна нарада, на якій було обговорено заходи, спрямовані на поліпшення виховної роботи з дітьми. Напередодні зльоту працівники

журналу «Більшовиченята» випустили одноденну газету «На зліт», яка розповідала про справи піонерів Київщини. Зліт тривав кілька днів та проходив у Палаці праці (по вул. Володимирській). Його учасниками (всього 1250 осіб) були представники кращих піонерських загонів Києва та районів Київської округи, дитячих будинків і сільських піонерських організацій, а також гості – піонери Харкова, Донбасу, Курська. Під час урочистого відкриття делегатів зльоту привітали керівники Київського окружного КП(б)У, Київського окружного КСМУ, а також представники комуністичних партій Південної Африки і Канади. Символічним став подарунок від піонерів Закарпаття – Червоний прапор. Під час секційних засідань обговорювалося чимало актуальних питань піонерського життя, звучали виступи та звіти піонерів про проведену роботу і т.п. За словами очевидців, «...повертались учасники окружного піонерського зльоту додому окрилені, піднесені, відрядивши кращих своїх товаришів до Харкова – на Всеукраїнський зліт піонерів» [1, С. 111].

Напередодні I Всеукраїнського зльоту піонерів у деяких містах (Харкові, Дніпропетровську та ін.) відбулися і місцеві конференції (районні, міські, сільські, робітничі і т.п.). Регіональні зльоти, конференції, які стали масовою формою участі дітей в обговоренні актуальних питань піонерської роботи та привернення уваги громадськості до потреб дітей, перетворилися на широку масово-політичну кампанію, що проводилася усією громадськістю України.

Уся ця грандіозна широкомасштабна підготовча робота знайшла своє завершення і яскраве віддзеркалення у I Всеукраїнському зльоті піонерів (Харків, 9-15 серпня 1929 р.) – першому широкому показі результатів діяльності піонерської організації України за 7 років її існування. Зліт перетворився на велике всенародне свято, на яке з усіх кінців республіки з'їхалися юні піонери-делегати.

Відкриття I Всеукраїнського зльоту піонерів проходило 9 серпня 1929 р. о 17 годині в театрі імені Т.Г. Шевченка. Делегатами зльоту «...стали 1300 піонерів, почесні гості (народний комісар освіти УРСР М.О. Скрипник, секретар ЦК ЛКСМУ О. Бойченко), а також посланці братніх республік і зарубіжних країн, робітники харківських заводів, воїни Червоної Армії та ін. З привітанням до делегатів зльоту, а в їхній особі – півмільйонної піонерії України – звернувся секретар ЦК КП(б)У Г.І. Петровський.

До порядку денного республіканського зльоту піонерії входили такі заходи: 1. Відкриття зльоту. 2. Екскурсія по місту. 3. Робота секцій. 4. Урочисті зустрічі, вечори. 5. Закриття зльоту. 6. Піонерська конференція. Робота проходила за такими секціями: «Похід за урожай»; «П'ятирічний план розвитку промисловості УРСР»; «Культурне будівництво»; «Оздоровлення дітей»; «Оборона СРСР і діти»; «Інтернаціональне виховання»; «Охорона прав і праці дітей»; «Організаційні питання піонерської роботи». Сучасники, делегати зльоту з цього приводу згадували: «В одній секції обговорювалися злободенні питання життя трудової школи, в другій – можливості нашої участі у виконанні планів першої п'ятирічки, в третій – проблеми сиріт і батрачат, у четвертій – заходи оздоровлення дітей, у п'ятій – шляхи посилення боротьби з релігійним дурманом...» [2, С. 169].

Окрім участі в роботі секцій, делегати зльоту взяли участь у цікавих екскурсіях (по місту, до музеїв, на заводи), великій спортивній спартакіаді показу досягнень піонерів у спорті, засіданнях робочих клубів (де відбулися обговорення підсумків соціалістичного змагання піонерів), вечорі дитячої художньої самодіяльності, спеціальних мітингах у робочих передмістях Харкова, парад-демонстрації учасників зльоту та інших заходах. Під час зльоту відбулася урочиста передача від імені I Всеукраїнського зльоту піонерів Червоному Повітряному Флоту літака «Діти Жовтня» – того самого літака, на будівництво якого «...по копієчці збирали гроші піонери в усіх куточках республіки» [Там само, С. 168].

Завершальним етапом республіканського піонерського зльоту стала Всеукраїнська піонерська конференція (14 серпня 1929 р.), на якій було прийнято рапорти Всесоюзному зльоту, лист учасників зльоту ЦК КП(б) У і ЦК ЛКСМУ та проходили вибори делегатів на I Всесоюзний піонерський зліт.

Винятковий інтерес становлять документи, що залишилися після зльоту, які свідчать про величезну, грандіозну роботу, про той шлях, який пройшла українська піонерія за свою 7-річну історію. Серед них заслуговують на увагу постанови секцій – програма подальшої діяльності піонерської організації: плани роботи юних піонерів у боротьбі за п'ятирічку, за високий урожай, за культуру, за радянську школу, за розвиток дитячої самодіяльності і т.д. Саме навколо цих зобов'язань була зосереджена громадська думка і вся подальша робота піонерської організації, основана на зростанні громадської активності та самодіяльності піонерів. Про це, зокрема, свідчить рапорт української піонерії: «Майбутнє належить нам! ...У боротьбі за нього діти не будуть пасивними свідками. У кожній великій справі є і наша доля. У кожному зіткненні старого з новим є і для нас бойове завдання. На кожному будівництві є і наші справи» [3, С.7–9]. Далі слідував перелік конкретних справ, в яких піонери України брали активну участь.

Цей рапорт був переданий українською делегацією I Всесоюзному піонерському зльоту, що проходив у Москві 18-23 серпня 1929 р. Його учасниками стали близько семи тисяч піонерів-делегатів, які представляли майже двохмільйонну піонерію країни – делегації 6 республік, що входили до складу СРСР: Російської Федерації, України, Білорусії, Закавказької Федерації, Узбекистану і Туркменії. А також близько 50 000 гостей – юних і дорослих москвичів. Серед почесних гостей – Н. Крупська, О. Горький, С. Будьонний, секретар ЦВК СРСР А. Єнукідзе, секретар ЦК ВЛКСМ О. Косарев та голова Центрального бюро юних піонерів Г. Север'янова. На свято радянської піонерії завітали і гості з-за кордону – 70 представників братерських піонерських організацій з Німеччини, Англії, Франції, США, Монголії, Китаю.

Урочисте відкриття зльоту відбулося 18 серпня 1929 р. о 17.50 на стадіоні «Динамо». Під час параду «...застосовуючи різні засоби – макети машин, снопи, кошики з овочами і фруктами, барвисті плакати і малюнки, підсилювачі звуків, делегати доповідали зльоту про справи і прагнення, задумки піонерів своїх республік» [4, С. 172]. Урочиста хода української делегації виглядала таким чином: шість піонерок і піонерів, одягнених у національне вбрання, несли попереду української делегації плакати з піонерськими рапортами [12, С. 141]. Піонери України привезли з собою віддрукований великим тиражем стислий рапорт (українською і російською мовами).

Зліт одночасно проходив у різних місцях Москви: у Центральному парку культури і відпочинку діяла виставка технічної і художньої творчості піонерів та школярів «Діти Радянського Союзу» (демонструвалося понад 10 000 експонатів); на стадіоні юних піонерів проходила Всесоюзна дитяча спартакіада, на якій українські піонери-спортсмени завоювали перше загальнокомандне місце й одержали найвищу нагороду – Червоний Прапор Центрального Виконавчого Комітету СРСР.

У дні зльоту в Москві відбулася I Всесоюзна конференція піонерів (20-22 серпня 1929 р.) та I Міжнародний зліт-конференція світової піонерії (23 серпня 1929 р.). 20 серпня 1929 р. в Андріївському залі Великого Кремлівського палацу розпочала роботу Всесоюзна піонерська конференція. Почесними гостями стали М. Калінін, Н. Крупська, М. Подвойський, Г. Кржижанівський, О. Ярославський, Д. Бедний та Г. Север'янова. Рапорт від української делегації віддавав А. Грищенко.

Після пленарного засідання відбулися засідання 12 секцій, на яких обговорювалися питання участі піонерів у п'ятирічці; підготовки до вступу до комсомольської організації; діяльності загальноосвітніх шкіл, піонерських організацій у національних республіках, областях, округах, районах і селищах; а також так звані «внутрішньо піонерські» питання (робота ради загону, ланки, піонерська атрибутика і т.п.).

Делегатами I Всесоюзного зльоту піонерів було прийнято наказ до всіх піонерів і дітей Радянського Союзу, що закликав їх до боротьби за п'ятирічку і намітив конкретні завдання для дітей у цій галузі. За словами істориків, цей наказ став першою спробою узагальнення досвіду повороту піонерської організації від участі в окремих кампаніях до систематичної і повсякденної роботи в соціалістичному будівництві. В його основу лягли укладені на

Всесоюзному зльоті угоди з державними і громадськими організаціями щодо виконання ряду конкретних завдань у галузі подальшого зростання і зміцнення піонерруху. Піонерська організація узяла на себе зобов'язання, які було не тільки виконано, але й перевиконано: «На 1929/30 р. зібрати 60 000 тонн утильсировини; поставити 75000 радіоприймачів у села; досягнути стовідсоткового сортування насіння в колгоспах і господарствах батьків (відсортовано 60 тис. тонн); зібрати 50000 тонн золи; знищити польових шкідників у сільському господарстві на 2600 тисяч карбованців; організувати 5000 дитячих птахівницьких товариств; створити лісовий піонерський фонд у 75 мільйонів дерев; навчити 60000 неграмотних (навчено 750 тисяч осіб); понизити другорічництво, заощадивши на цьому державі 40 мільйонів карбованців на рік; подвоїти піонерські ряди (виконано) та ін.

Відповідно до «Наказу I Всесоюзного піонерського зльоту», прийнятого I Всесоюзною піонерською конференцією, було визначено програму діяльності піонерських загонів на допомогу партії і комсомолу, всім трудящим країни по виконанню першої п'ятирічки розвитку народного господарства СРСР.

Відзначаючи значення I Всесоюзного зльоту піонерів, який «...показав величезну політичну активність, свідомість піонерської організації, активну участь дітей у соціалістичному будівництві і виконанні п'ятирічного плану розвитку СРСР» [11, С. 182], у постанові ЦК ВКП(б) від 2 вересня 1929 р. «Про підсумки піонерського зльоту» зазначалося, що він «...відіграв величезну політичну роль, перетворившись із справи піонерської організації у справу робітничого класу... і ...показав величезну політичну активність і свідомість піонерської організації, активну участь дітей у соціалістичному будівництві і виконанні п'ятирічного плану розвитку СРСР» [5, С. 101–102].

На виконання рішень Всесоюзного та Всеукраїнського зльотів піонерів було проведено цілий ряд заходів, що склали яскраві сторінки піонерського літопису:

- мобілізація на піонерську роботу 10 тисяч комсомольців, проголошена у ЦК ЛКСМУ листопаді 1929 р.;
- вихід журналу для піонерського активу „На роботі” (Харків, листопад 1929 р.) [11, С. 295];
- Всесоюзний виробничо-технічний похід піонерів, початок якого поклав договір на соціалістичне змагання (підписаний у жовтні 1929 р. між піонерськими організаціями України, Московської та Ленінградської областей у жовтні 1929 р.), основна мета якого полягала у «настійному оволодінні знаннями і практичній допомозі батькам у будівництві соціалізму» [6, С. 3];
- угода на соціалістичне змагання між організаціями СРСР і закордонними піонерорганізаціями: Німеччини з Москвою, України з Америкою про участь піонерії в соціалістичному змаганні;
- дитячі конференції з питань політехнізації школи, що пройшли по містах і районах України (квітень 1930 р.);
- Всеукраїнська піонерська конференція (24-25 травня 1930 р.), делегати якої передали представникам Червоної Армії літак «Імені I піонерзльоту», побудований на гроші, зібрані дітьми України;
- Всеукраїнський похід за розведення кролів піонерами і школярами (проголошений 15 липня 1930 р.), завдання якого полягало у створенні «піонерського кролятника» у кожному колгоспі;
- 13 серпня 1930 р. до Харкова прибув ешелон воєнізованого походу 900 піонерів Москви (які мали на меті пройти місцями боїв громадянської війни у Криму), до яких приєдналися і представники піонерії України;
- Всесоюзний зліт диткорів (Москва, 15 серпня 1930 р.) та I Зліт диткорів України (Харків, 20-23 жовтня 1930 р.), який зібрав 200 делегатів (на цей час в Україні вже видавалося 13 дитячих газет і журналів, загальний тираж яких становив 300 тисяч);
- конференція піонерів-ударників (Харків, 29-31 січня 1931 р.), мета якої полягала у перевірці договору на соціалістичне змагання між піонерськими організаціями України, Московської і Ленінградської областей. Результатом стало підписання нового договору на 3-

й рік першої п'ятирічки, до якого також приєдналися піонери Уралу, Івано-Вознесенської області та Північного Кавказу;

- відкриття Республіканської екскурсійно-туристської станції та вихід журналу «Весела бригада», на сторінках якого публікувалися матеріали для дитячої художньої самодіяльності (лютий 1931 р.);

- Всеукраїнський похід на шкідників полів (проголошений 15 березня 1931 р.), завдання якого – до 15 травня знищити основну масу ховрахів, що завдають врожаю найбільшої шкоди. Для переможців Всеукраїнського походу ЦБ КДР, Наркомосом та Наркомземом УРСР було встановлено премії;

- дитячі конференції з питань політехнізації школи (квітень 1930 р.), які пройшли в багатьох містах і районах України;

- зліт піонерів колгоспів і радгоспів України (15 червня 1931 р.) на базі Снігурівської МТС імені Першого зльоту, делегатами якого стали 150 представників сільських піонерорганізацій, а також гості з Москви і Північного Кавказу, які також брали участь у збиранні коштів на МТС (101 трактор!). Після зльоту піонери почали збирати кошти ще на одну колону тракторів;

- та ін.

Ці та інші заходи на виконання рішень піонерзльоту свідчать про те, що фактично діти включалися у продуктивну працю, у виробничі відносини так званого «дорослого суспільства». Проте, на думку сучасних істориків, тут присутній і зворотній, негативний бік справи: дуже часто в роботі піонерської організації, громадсько активної, самодіяльної, не забезпечувалося належним чином дотримання принципу охорони прав дітей. Так, велика кількість дітей до 14 років (близько 200 тисяч у кустарній промисловості і 300 тисяч у сільському господарстві!) працювала по 12-14 годин, піддавалася приниженням, а іноді – побоям, лайці. А це, насамперед, повинні були забезпечити дорослі піонерські керівники, які направляли енергію дітей в це русло. Проте цього не відбулося. Були випадки, коли партійним комітетам «...доводилося проводити навіть так зване «хірургічне» втручання, замінюючи недбалих комсомольських і піонерських працівників, які вели роботу з дітьми не на належному рівні» [7, С. 102].

Окрему цікаву сторінку в піонерському літописі 20-30-тих років ХХ ст. становлять міжнародні зльоти та конференції піонерів. Як уже зазначалося, I Міжнародний зліт-конференція світової піонерії відбувся у Москві в Колонному залі Будинку Рад 23 серпня 1929 р. (у дні проведення I Всесоюзного зльоту піонерів). Під час конференції, в якій взяли участь 200 делегатів зльоту та 60 піонерів зарубіжних країн. працювали такі секції: «Інтернаціональне виховання та міжнародні зв'язки», «Допомога пролетарських дітей усього світу соціалістичному будівництву в СРСР», «Боротьба проти воєнної небезпеки і проти ворожих дитячих організацій». З доповіддю на тему «Ленінське виховання дітей» виступила Н. Крупська.

Проведення II Всесвітнього зльоту піонерів за участю 20 000 делегатів з різних країн світу за рішенням Комуністичного Інтернаціоналу Молоді (КІМу) було заплановане на 23-28 липня 1930 р. у німецькому місті Галле. Піонерія всього світу проводила активну підготовку до зльоту: підводили підсумки роботи, проводили агітаційну роботу, випускали літературу про зліт, зміцнювали інтернаціональні зв'язки, готували рапорти і подарунки зльотові. У травні 1930 р. під час Міжнародного дитячого тижня відбулися вибори делегатів зльоту.

У СРСР було проведено естафету, під час якої усі загони, окружні, районні та республіканські організації «передавали естафету» – звіти про виконану роботу, що увійшли до рапорту радянської піонерії. Проте не лише делегати Міжнародного піонерського зльоту (21 особа), але й усі радянські піонери планували взяти в ньому активну участь, а саме: 22 липня 1930 р. (день відкриття зльоту) – урочисті збори піонерів, «неорганізованих дітей» та селян (переклик про виконання наказів Всеукраїнського та Всесоюзного зльотів, бесіди про зліт, художні виступи, фізкультурні ігри); 25 липня 1930 р. – Всесоюзний трудовий день (робота піонерських загонів у місті і в селі, громадсько-корисна робота, допомога у

проведенні загального навчання і т.п.); 27 липня 1930 р. (день закриття зльоту) – демонстрації під лозунгом «Зміцнюйте фронт інтернаціональної пролетарської солідарності трьох поколінь світової революції!» [8, С. 67–68].

Проте німецький уряд з «санітарних міркувань» заборонив делегатам міжнародного піонерського зльоту в'їзд до Галле. На думку сучасників, «...насправді капіталісти боялися лише однієї «інфекції» – комуністичної...» [9, С. 205].

II Міжнародний зліт піонерів все ж таки відбувся, проте не в Галле, а у столиці Німеччини – Берліні з 23 по 25 (в деяких джерелах – 27 липня 1930 р. Делегації СРСР і УРСР в тому числі так і не вдалося стати його делегатами – німецький уряд не дав дозволу на приїзд до Берліна піонерам Радянського союзу. Цей факт викликав хвилю протестів проти цієї заборони по всьому світу. Вже 18 серпня 1930 р. до Харкова прибули 13 делегатів II Всесвітнього піонерського зльоту – юні піонери Америки, Англії та Бельгії.

В знак протесту, відкриваючи зліт, представник КІМу запропонував надіслати вітання дітям СРСР, а всю радянську делегацію обрати до президії зльоту. Вільгельм Пік від імені Комуністичної партії Німеччини звернувся до делегатів зльоту з такою промовою: «Ганьба німецьким правителям, які заборонили в'їзд на зліт дітям Радянського Союзу. Їх немає в цьому залі, але крізь усі перепони до червоних кордонів долинає привіт зльоту і його клич: «Ми з вами!»» [Там само, С. 205].

Наступні сторінки в літописі піонерії України свідчать про різноспрямованість її діяльності на виконання рішень всесоюзних та міжнародних піонерських зльотів. Про свої громадські справи українська піонерія (станом на 1 січня 1931 р. в Україні налічувалося вже 85 тисяч піонерів та 200 тисяч жовтенят) рапортувала УІІ з'їздові ЛКСМУ (9 січня 1931 р.), на порядку денному якого серед інших стояло і питання про комуністичний дитячий рух. Серед основних досягнень зазначалося: на будівництво піонерської МТС зібрано 40 тисяч карбованців та 7800 тонн металобрухту; розповсюджено державної позики на 1 мільйон карбованців; протруєно 4800 тонн насіння та закладено 22 тисячі кролятників; навчено грамоти 118 тисяч неписьменних та виділено 1000 книгонош. І це, як свідчать документальні дані, лише незначна частина проробленої піонерами роботи.

Висновки. З позицій сьогодення комуністичне виховання підростаючого покоління радянської епохи є складною й суперечливою. Не одне наукове дослідження присвячене негативному, пагубному впливу тогочасної адміністративно-командної системи, провідником ідей якої свого часу була піонерська організація.

Проте основне завдання історико-педагогічного дослідження полягає в переосмисленні історичного виховного досвіду дитячого руху з позицій сучасної теорії виховання. Крім цього, незважаючи на директивний і часто адміністративно-командний характер історико-педагогічних джерел радянського періоду (особливо це стосується документів комуністичної партії, комсомолу і т.п. стосовно піонерської організації) – вони несуть в собі інформацію, фактичний матеріал, узагальненням певних етапів розвитку, оцінку та аналіз досягнень і недоліків дитячих організацій, є основою джерелознавчої бази розробки проблем історії дитячого руху.

Перспективи подальших досліджень. Незважаючи на недоліки радянської системи виховання, врахування історико-педагогічного досвіду має наукове та практичне значення, у тому числі – при обґрунтуванні соціально-педагогічного потенціалу, концепції діяльності сучасних структур дитячого громадського руху у системі соціального виховання та визначенні шляхів його ефективної реалізації в нових соціокультурних умовах. Означене коло питань може стати предметом наступних наукових розвідок.

Бібліографічний список

1. Гурарій А.І. У пошуках / Гурарій А.І. // Піонерія України. 1917–1941 рр. Збірник / уклад. І.С. Вавілов. – К. : «Молодь», 1979. – С. 121–125.
2. Грищенко А.П. Літо в червоному галстуці / Грищенко А.П. // Піонерія України. 1917–1941 рр. Збірник / уклад. І.С. Вавілов. – К. : «Молодь», 1979. – С. 167–177.

3. Дитячий рух. – 1929. – №8–9. – С.7–9.
4. Грищенко А.П. Літо в червоному галстуці / Грищенко А.П. // Піонерія України. 1917–1941 рр. Збірник / уклад. І.С. Вавілов. – К. : «Молодь», 1979. – С. 167–177.
5. Кудинов В. А. Большие заботы маленьких граждан / Предисл. А. Я. Лейкина. – М. : Молодая гвардия, 1990. – 238 с.
6. Барун Р. Соціалістичне змагання в піонерорганізації. – Харків : Молодий більшовик, 1931. – 65 с.
7. Кудинов В. А. Большие заботы маленьких граждан / Предисл. А. Я. Лейкина. – М. : Молодая гвардия, 1990. – 238 с.
8. Куліченко В. (Лір В.) Міжнародний зліт пролетарських дітей. – Х. : Державне видавництво України, 1930. – 70 с.
9. Біленко З.Я. Письменницький інтернаціонал // Піонерія України. 1917–1941 рр. Збірник / уклад. І.С. Вавілов. – К. : «Молодь», 1979. – С. 204–208.

В статті отражена історія проведення перших піонерських слётів в контексті розвитку отечественного і мирового дитячого руху кінця 20-х – початку 30-х років ХХ в. Автор здійснив спробу представити дитяче рух як унікальний соціально-педагогічний феномен і окрему нішу в його розвитку – історію піонерської організації – цілу епоху, представлену майже 100-літньою сторінкою в розвитку дитячої самодіяльності, активності.

Ключеві слова: піонерський слёт, піонерська організація, дитяче рух кінця 20-х – початку 30-х років ХХ в.

In the article history of realization of the first pioneer flights is reflected in the context of development of domestic and world child's motion of end of 20th - beginning of 30th of XX of century. An author carried out an attempt to present child's motion as unique socialpedagogical phenomenon and separate niche in his development - history of pioneer organization - whole epoch, presented by an almost 100-years-old page in development of child's independent action, activity.

Key words: pioneer flight, pioneer organization, child's motion of end of 20th – to beginning of 30th of XX of century.